

Patys manęs paprašys. Tegul sau kur kitur suiminėja! Čia mano valdžia! Šuns akis. Cha! Cha! Cha! O tu negalvok. Eik miegoti. Aš už tave galvosiu.

Nedaug dėdė iš viso to suprato, gal nieko. Tačiau pokalbis su burmistru turėjo vieną akivaizdų padarinį, nes nuo šiol dėdė nebešėdavo vakarais ant suoliuko. Vengė to suoliuko ir dieną. Ir dažniausiai, kai išėdavo priešais trobą, tai neva truputį pasižvalgyti po kaimą. O jei kas stebėdavosi, kodėl neprisėdęs, yra juk suoliukas, teisindavosi, kad išėjo pasižvalgyti, ar nebus lietaus, ar kregždės aukštai skraido, ar dūmai iš kaminų kyla į viršų, ar nemuša žemyn, ar tetutė Marta iš krautuvės negrįžta, nes nėra ir nėra jos. Ir jau niekada nieko neklausinėjo, kas išmušė Kručekui akį. O jei kartais kas jo paklausdavo, šiaip sau, pokalbio dėlei, tai ar žinai jau, kas tavo Kručekui išmušė akį, atsakydavo, žinau ir nežinau, ką žinau, tai man vienam žinoti.

Į Kručeką irgi ėmė žiūrėti abejingai, paprastai, kaip į šunį. Nes dabar jau turbūt ne ta Kručeko akis, o burmistras nedavė jam ramybės. Sakytum, galėjo pasijusti nuo visko išlaisvintas, juk burmistras jam pasakė, kad daugiau nebegalvotų. Bet galbūt kaip tik dėl to ėmė įtarinėti pats save, ar taip jau tikrai jam rūpinti ta Kručeko akis, nes kas ten pagaliau yra šuns akis. Ir burmistras jam tai parodė. Gal todėl vis neramiai dairydavosi, ar nepamats burmistro kaime. Nesyk šneka sukdavosi apie šį bei tą, o dėdė tiesiai šviesiai:

– Ar burmistras šiandien buvo kaime?

Bet burmistras tikriausiai jau buvo užmiršęs apie aną vakarą, nes kiek kart sutikęs dėdę prajodavo pro jį abejingai, vos mykeldamas į jo laba diena arba labas vakaras, pone burmistre, arba, geriausiu atveju, kilstelėjęs jam tą savo tirolietišką skriblių, tepaklausdavo kaip bet kurį kitą:

– Na, kas girdėt? – ir nelaukdamas jokio atsakymo jodavo tolyn.

Taigi galima būtų manyti, kad dėdė jau visam laikui aprimo su ta Kručeko akimi. Ir apskritai pasikeitė, tarsi burmistras būtų kokiais burtais jį apkerėjęs. Anksčiau kone su pasimėgavimu šokdavęs prieštarauti dėl bet kokio menkniekio, ypač seneliui, dabar taikiai pakludavo net seneliui. Dar palinkčiodavo, kad taip yra, kaip senelis sako, ir taip tebūnie. Pats kalbėdavo tik tiek, kiek buvo būtina, kad pragyventų dieną.

Susirūpinta net, kad gal su dėdės Vladedko sveikata kas negerai, o nenorįs prisipažinti, nes šitaip su viskuo sutikti nepanašu į sveikatą, kaip kad anksčiau nepanašu į sveikatą atrodė tas dėdės atkarumas. Žmogus geriausiai kai yra per vidurį, pasakė kartą senelis, kai tarp žemės ir dangaus, o kai yra per arti vieno arba kito, tai nėra gerai, nėra. Tačiau be to, kad dėdė su viskuo sutikdavo, niekas daugiau nerodė jo nesveikumo. Visuomet buvęs darbštus, dabar plušo už du, o toks darbas geriausiai įrodo sveikatą. Negana to, o tai labiausiai krito į akis, dėdė pasikeitė ir tetutės Martos atžvilgiu. Visados jai šiurkštus, dabar žvelgdamas į jos aštrėjantį grožį, nes graži buvo tetutė Marta, net juo gražesnė, kuo arčiau mirties, klausdavo beprasmiškai, nes seniai buvo praėjęs laikas tokiems klausimams, bet, matyt, tik tokius klausimus jam pavykdavo iškrapštyti iš minčių jaukalo:

– Gal reikėtų kur važiuoti? Gal yra dar išeitis, Marta?

Dėdė tuo aiškiai suerzindavo tetutę Martą. Jos akys, paprastai sustingusios, kupinos kažkokio pagiežingo liūdesio, tarsi imdavo staiga šokdinti vokus. O kai tetutė vėl priversdavo jas paklusti, atsikirsdavo dėdei su pagiežinga užuojauta:

– Nori pinigų leisti? Liepei man gerti grietinėlę, valgyti barsuko taukus. Gėriau, valgiau. Nebenoriu daugiau gerti, valgyti.

Negalima tačiau atmesti, kad per tą pokalbį su burmistru tarp jų užsimezgė kažkoks paslaptingas ryšys, kurio dėdė tikriausiai nesuvokė, ir veikiausiai stipresnis nei tarp dėdės ir tos išmuštos Kručeko akies, jei išstūmė net Kručėką. Ir nors dėdė nenuėjo į burmistro laidotuves, iškart po laidotuvių išsiruošė prie jo kapo. Norėjo, beje, tai nuslėpti, tačiau kadangi gestapo nurodymu kaimo seniūnas privalėjo skirti du vyrus budėti dieną ir naktį prie burmistro, šie bemat paskleidė žinią po kaimą. Kai kurie priekaištavo dėdei, o ko jau tau taip jo gaila? Nevidonas buvo, ir tiek. Taip jam ir reikia. Ir tau jis nebuvo geresnis nei kitiems. Pamiršai, kaip kadaise per srėbalinę gavai už tai, kad nenusilenkei jam? Nebent kada nuo prievolės jus atleido, ir neprisipažįstate.

Tačiau ir vėliau, kai burmistras jau prigijo kapinėse, irgi dėdė nesyk ateis, pastovės, piktžoles aplinkui paraus arba atsisės ant antkapio ir paprasčiausiai pasėdės. Neturėjo dar tuo metu jokio artimo kapo, prie kurio būtų galėjęs pastovėti, piktžoles parauti ar pasėdėti.

Kapinės tais laikais buvo veikiau kapinių užuomazga, tiesą sakant, jos atsirado gana atsitiktinai, galima sakyti, iš būtinybės, dar pono kviečiai stovėjo nekirsti, nors ponas jau buvo skyręs tą lopinėlių žemės būsimoms kapinėms, nes parapija buvo, o kapinių ne. Taigi burmistro kapas stūksojo dar vienišas, rasi, kokioj atsitiktinėj vietoj, ne kapinėse. Tik pačiame kampe, prie Giliojo kelio, buvo keletas kapų, o veikiau iš žemės supiltų kauburėlių su įsmeigtais kryžiais. Tad galbūt dėdė lankė burmistrą, kad palengvintų šiam vienatvę, juolab kad burmistro žmona iškart po laidotuvių išvyko, o kaime jokio artimojo burmistras neturėjo. O gal tas pokalbis tąsyk ant suoloelio, vakare, priešais trobą, vertė dėdę vis ateiti ir įkyrėti burmistru, kad pasikalbėtų su juo iš

anapus kapo. Kas žino, ar ne įdrąsintas to, kad burmistras jau nėra toks baisus, kaip buvo gyvas, pasijuto burmistruvi lygus ir klausinėdavo, kad šisai jam tą ar aną paaiškintų, ko tąsyk, vakare, ant suoloelio priešais trobą, nesuprato. Šiaip ar taip, juodu tapo lyg dviem kaimynais iš to paties kaimo, netgi troba pagret trobai, kurie sėdėdami ant suoliuko, po ilgos triūso dienos, jau visai prieš miegą, samprotauja apie Dievą, žmogų, visatos santvarką.

Nors gali būti, kad visa tai tebuvo Kručeko bylos tąsa, kitaip tariant, vis labiau užvaldantis maištas prieš likimą, ir tam dėdei reikėjo Kručeko, o tikriau, to, kuris išmušė Kručekui akį, ir burmistro vaidmuo buvo tik tas, kad nusinešė tos akies paslaptį į kapą. Juk tiek žinojo, kad nugąsdino tąsyk dėdę, vadinasi, turėjo žinoti ir tai. Arba gal sielvartas dėl tos išmuštos Kručeko akies reikalavo atminties tvarumo, ir kaip sykis dėdei pasitaikė tas burmistro kapas, nes atminties tvarumas yra sielvarto matas, o sielvartas tai juk niekas kitas, kaip orus ir kantrus žmogaus ryšys su pačiu savimi.

Aplankiau kadaise dėdę Vladeką pirmą kartą su Pavelu, be abejo, ir dėdę Stefaną, tetutę Jadvygą, nes dar nebuvo matę Pavelo. Kažkaip taip gyvenimas vijo, kad užlėkdavau pas juos tik vienas ir dažniausiai per Visus Šventuosius, į kapus, trumpam. Dažnai atvažiuodavau kone prieš mišias, o kai kada procesijai jau bežengiant į kapines, ir iškart tiesiai iš kapinių išvažiuodavau. Tiek ir tesimatydavome, kiek prie tų kapų, o ką ten prie tų kapų? Kas pas tave? O pas jus? Kaip gyveniti? Nieko, krutu. Gerai atrodai. Jūs irgi. Atvažiuotumei kada ilgesniam laikui. Atvažiuosiu. Ir Pavelą pagaliau atvežtum, parodytum. O tai kaip akis išdeges.

Mudu kaip tik grįžome iš pajūrio, turėjau dar kelias dienas

atostogų, tad nusprendžiau tas kelias dienas praleisti pas motiną, o ta proga aplankyti ir juos kaime.

Seneliai buvo jau seniai mirę, o tetutė Marta mirė dar prieš senelius, ir senoje troboje liko tik dėdė Vlodekas, nes dėdė Stefanas su tetute Jadvyga išsikėlė į nuosavą, naują namą su plačiais langais, su priemene, į kiekvieną patalpą buvo įeinama iš priebučio, o dar palėpėje buvo du nedideli kambariai jų Mariulės draugėms ar draugams, jei Mariulė užsigeistų ką nors atostogų čia, į kaimą, pasikviesti. Savų neturėjo, o Mariulę paėmė auginti iš vaikų namų.

Dėdė Vlodekas po tetutės Martos daugiau nevedė. Gyveno vienas ir, kaip dažnas vienišius, tik šia diena, buvo tat matyti ir kieme, ir namuose, apleista, apšnerkšta. Net šuns neturėjo nei katino, nekalbant apie vištas ar kitus paukščius, nors buvau pažadėjęs Pavelui, kad galės pažaisti su šuniuku, su kačiuku pas dėdę Vlodeką, pamatys vištukų, žąsų, ančių, kalakutų.

– O kam man? – paaiškino paprastai. – Dėl manęs gana vieno arklio, karvės. Ir pasakysiu tau, kad pas Stefanus retai kada nueinu, – iškart užbėgo man už akių. – Retkarčiais tik, kai per televiziją ką rodo. Jie tą savo Mariulę temato, apie ją tik kalbėtų ir kalbėtų. Dažnųsyk per televizorių nieko negali išgirsti, kas pasaulyje, nes vien apie ją. Džiaugiasi, kad į juos panaši. Nors, pagal mane, nė iš tolo, bet ko turiu meluoti, kad panaši, tai geriau neinu. Išsyk matyti, kad kito tėvo, kitos motinos. O parvažiuos sekmadienį iš mokyklos, tai prisipusčiusi, lyg nečionykštė kokia. Jie nori išsiųsti ją į mokslus po baigimo, tik kokius, tai nepasakysiu tau. Sakė, bet kažkaip keistai vadinasi, kad nepasakysiu. Ne taviško kraujo, tai nė nežinai, koks vaikas yra ir kas iš jo bus. Akimirkos neištvėrdavo vienas be kito, o turėjo iš vaikų namų. Tai pasakyk, kaip čia yra.

– O kas pas dėdę girdėt? – paklausiau, norėdamas nusukti pokalbį kita linkme.

– O kaip matai, gyvenu, ir tiek. Tu nors turi jį, – parodė į Pavelą. – O aš ką? Jei ji nebūtų gaišinusi, irgi gal kas būtų. Pati nenorėjo gyventi ir kitam nenorėjo gyvenimo duoti. Nesakiau niekada, nes ką ten.

Kažkas tame jo skunde smilktelėjo man per širdį, ir net ne tai, kad gyvena vienišas, apie ką žinojau, nei kad tetutė Marta gaišino, ko žinoti nė negalėjau, kol buvo gyva, nes gal niekas, išskyrus dėdę, apie tai nežinojo, tai buvo tik jūdviejų paslaptis. Bet lyg priekaištas man, paslėptas giliai po žodžiais, reikalaujant teisės egzistuoti mano užleistoje atmintyje. Sunku man, tiesą sakant, buvo tai apibūdinti, juolab kad dėdė Vlodekas anaipol nebuvo lengvas pašnekovas, nors kalbėdavo paprastai. Be to, jis visada pažadindavo manyje kažkokį drovumą, kuris nėmaž nepraėjo su metais. Galbūt dėl to, kad būdavo amžinai viskuo nepatenkintas ir linkęs kivirčytis dėl nieko. O ypač dėl tos keistos, tarsi vis kurstomos atkaklios savo aistros praplėsti kiekvieno dalyko ar daikto, ar nereikšmingiausio kartais sakinio ribas. Žodžiu, buvo mįslingiausias personažas šeimoje, ir jau to užteko, kad žadintų drovumą. Kita vertus, sunkiomis man akimirkomis jį vienintelį iki manęs atnešdavo atminties upė.

Taip ir tąkart, kai sumaniau aplankyti jį su Pavelu. Tas sumanymas gimė dar pajūryje, kai žvelgdamas į tolimą akiratį, kuris staiga atsivėrė didžiuliu purpuriniu pusžiedžiu, nutvieksiu besileidžiančios į jūrą saulės, pasakiau Pavelui, žaidžiančiam šalimais smėlyje:

– Važiuosime į kaimą. Nori? Aplankysime dėdę Vlodeką. – Tai buvo man pačiam netikėta. Ne tetutė Jadvyga, tokia gi meili ir rūpestinga man, ne dėdė Stefanas, o būtent dėdė Vlodekas

išsprūdo man iš lūpų. Tarsi patsai žodis būtų parodęs valią kurti, įsteigdamas tą mano netikėtą įnorį ir atverdamas manyje kažką užmirštą, kam galbūt per visuos tuos metus priešinausi. – Pamatysi vištukų, paršiukų, arkliuką, karvyčių. Dėdė Vlodekas turi šuniuką, katinėlį, galėsi su jais pažaisti. Nesi dar buvęs pas dėdė Vlodeką. Dėdė tikrai apsidžiaugs.

Kol buvo dar gyvi seneliai ir visi drauge gyveno senajame name, o laiką, kuris prabėgo nuo tų dienų, kai ganiau karves, dar buvo galima suimti į ryšulėlį ar net perjuosti lyriška kokarda, aplankydavau juos gana dažnai. Ne tik po tėvo mirties, bet ir kai mokiausi gimnazijoje, ir vėliau, kai išvykau studijuoti, ir iškart po studijų, ir kartą su Ana, tada dar sužadėtine. Šiaip ar taip, dar ilgai negalėjau išsivaduoti iš to vaikystės ryšio su jais, kuris buvo tam tikros rūšies ištikimybė, neįsisąmoninta dar, tad ir nepasirinkta, tačiau tarsi savaime privaloma. Tokia ištikimybė, o gal tik ištikimybės galimybė, nepriklausomai nuo visko, užtikrina ne tik saugumo jausmą, ji taip pat apibrėžia vietą dar nenujaučiamoje tavo akiračio erdvėje, sykiu tapdama tavo lemties ženklu. Ir nesvarbu, kad tai tik iliuzija. Pagaliau visi jausmai ir visos mintys veda prie iliuzijų. Be to, man glostydavu savimeilę tai, jog galiu matyti save seneliuose, dėdėse, tetutėse it palankiausiame veidrodyje, savijautai palankiausioje šviesoje. O, kaip tu užaugai, Piotrūnėli. Suvyriškėjai. Ir kostiumas kaip nulietas, ir paltas kaip nulietas. Antai ir akinius jau nešioji? Taigi taigi, tikriausiai per tą mokslą tenka. Tai kur dabar gyveni? O dirbi? Ohoho, brolyti! Tai į žmones prasimušei. Gal pereinam per kaimą, pasirodytum truputį, tegul ir šičia tave pamato. Mūsų Piotrūnius, va.

Suprantama, ilgainiui tie mano apsilankymai darėsi vis retesni. Ir tai nebuvo susiję su mirtimis, iš pradžių tetutės Martos,

paskui senelio, močiutės. Tiesiog vis labiau toliau nuo savęs iš andainykščio, vaikystės laiko. Mėginau teisintis, kad tai natūralu, matyt, taip turi būti, mat tuomet dar nežinojau, kad jau imu kažko vengti. Turbūt net ilgai nežinojau, tai buvo tarsi anapus mano sąmonės, ir ieškojau įvairių aplinkinių, banalių paaiškinimų, išsisukinėdamas ar paprasčiausiai meluodamas. Vienintelis dalykas, kuo tai pasireiškė, ir to ilgai negalėjau, o gal nenorėjau suprasti, buvo vis kartesnis nusivylimas, kurį pajusdavau kiekvienąsyk apsilankęs, stiprėjantis su kiekvienu apsilankymu jausmas, kad ta vieta man svetima. Tad atvažiuodavau jau tik į kapus, nes iš kapų sunkiausia išsivaduoti. Juolab kad tų kapų daugėjo, po močiutės tetutė Jadvyga, dėdė Stefanas, motina ir paskutinis dėdė Vlodekas, kuris ne tik visus pergyveno, bet gyveno ilgiausiai. Vis labiau užsisklendęs savyje, niekur jau neišeidavo, pardavinėjo po gabalą žemę ir iš to gyveno, tad prieš mirtį neturėjo jau nei arklio, nei karvės, kluonas tuščias, tvartai tušti. Ir tuščioj stuboj tik jis.

Atvažiavau vos kelios dienos prieš jo mirtį, gavęs žinią iš kaimynų, kad su dėde Vlodeku kažkas negerai. Tūnojo kertėje susisupęs į kažkokį seną pledą, su išblukusia berete ant galvos, batai apraišioti vielomis, apšepęs ir tik akys, regis, taip pat karštligiškai degančios kaip visada.

– Laukiu burmistro, – pasakė. – Nesutikai jo kur pakeliui, iš stotelės eidamas?

– Automobiliu atvažiavau.

– Aaa! O jis, matai, ant arklio. Gražų turėjo tą arklį. Sakau tau. Bėrį. Niekada kažkaip nepapuldavo mudviem pasišnekėti. Bet dabar ir jis laisvesnis, ir manęs niekas taip nelaiko.

Ir, tiesą sakant, gal tik mirus dėdei Vlodekui supratau, kad niekada ir nepalikau šios vietos. Nes kapai yra ženklas man, kur

esu, nors tai jų kapai. O kažin net, ar ne čia ir yra mano akiračio vidurys, nes tik šičia galiu pajusti tą skaudų dilgesį, kaip įkandin jų mirštu ir aš, o ne tik pasaulis aplinkui mane. Ir dar taip visiškai paprastai, kasdieniškai, jog tas dilgesys perauga į susižavėjimą, tarsi štai stovėčiau akis į akį prieš didingiausią grožio paslaptį. Man norisi tiesiog pasinerti į tą mirimą kaip į žydinčią pievą ir žiūrėti į saulę, gęstančią virš manęs.

Todėl toji baimė, kuri ilgainiui ėmė mane slėgti su kiekvienu apsilankymu ir kuri lėmė, kad vis rečiau juos aplankydavau, lyg apimtas kokio abejingumo, kilo būtent iš to, kad vis labiau artėjau prie supratimo, jog tai būtent ta vieta. Galbūt net ieškojau tos vietos ir kartu vengiau ją atrasti, nujausdamas, kad niekada nepavyks iš jos pabėgti nei atstoti jokia kita, nes ta vieta yra mummyse, kad ir kur būtume. Ir ne kaip atmintis ar sąžinė, bet kaip likimas, nes likimas tai erdvė, kurią tau nurodo kapai.

Kai įėjome su Pavelu į stubą, dėdė Vlodekas sėdėjo prie stalo ir srėbė iš dubens žirniene. Visa stuba buvo prakvipusi ta žirniene. Vienoje rankoje laikė didelę riekę duonos, antroje šaukštą, galvą buvo kone panarinęs į tą dubenį, jog tik nudulusi beretė kyšojo jam iš to valgio. Plėšdamas tuo metu dantimis duoną, pažvelgė į mūsų pusę ir apmirė. Atrodė, kad karštligiškai stengiasi prisiminti, kas aš toks, galbūt jį išmušė iš vėžių Pavelas, kurio dar nebuvo matęs. O po valandėlės kažkaip kreivai išsiviepė, ką tikriausiai reikėjo suprasti kaip šypseną, ir pasakė;

– A, tai tu? Atvažiavai? – ir bemat pasitaisė: – Atvažiavot? Išviriau žirnienės. Gal valgysit? Žirnienė, sakau tau, geriausias valgis. Išsiverdi visai dienai, o paskui tik pasišildai. Sutirštėja, tai įpili vandens, ir jos beveik nesumažėja.

– Ne, ačiū, – pasakiau. – Valgėme pakeliui.

– A, jei valgėte, – sutiko primygtinai nebesiūlydamas. – Pakeliui kartais galima skaniau pavalgyti nei namie. Taip kadaise važiuodami į turgų karką su žirniais valgėme. Sakau tau, net sapnavosi man paskiau. Sėskitės, kodėl stovite? Šičia, ant suolo. Laimė, yra dar kur pas mane atsisėsti. Tai tavo sūnus? O kuo vardu?

– Pavelas. Sakiau jau kadaise dėdei.

– A, gal ir sakei. Toks pat kaip prosenelio Pavelo. O kiek metų?

– Penkeri greitai bus.

– Gražus berniukas. Bet nepasakyčiau, ar į tave panašus, ar į ją. Akys gal labiau jos.

– Prisimenat, dėde?

– O kaipgis, neprisiminčiau? Viską prisimenu. Net iš anų laikų, prieš karą dar. O prisimenu lyg vakar. Kartais užėina kas, kaip ten buvo, prisimeni, Vladislavai? Ir prisimenu. Per daug prisimenu, pasakysiu tau, Piotrušiau. Nederėtų žmogui tiek prisiminti. Žmogus ne statinė. Ne viskas jame sutelpa. O blogiausia, kada ima lietus per kraštus. Tai neparagausite mano žirnienės?

– Ne, ačiū. Tikrai valgėme. Pavelas net visko nesuvalgė.

– Išlepeš toks ar nevalgus? O gal pieno gertų? Ką tik pamelžiau pietinio. Šiltas dar, paklausk jį. Neteko turėti vaikų, tai nė nežinai žmogus, kaip klausti vaiką. Penkeri metai. Net sunku patikėti, kad penkerius metus gali žmogus turėti. Tai nemaža dar jo laukia. Kad bent jo neištiktų tavo dalia. Gyvenimas kartais mėgsta persiduoti nuo vieno į kitą. Bet gerai, kad jį turi. Vis per pusę mažiau skausmo. Bent viena dalis tarsis netuščia. Žiūriu pro langą, kokia čia mašinėlė įvažiuoja, nė nemaniau, kad pas mane, aha. Važiuojate kur toliau?

– Ne, – paneigiau, bet iškart pasigailėjau. Reikėjo pasakyti, kad taip, kad tik važiuome pro šalį, nes kai peržengėme slenks-tį, su žirniinės kvapu atgijo manyje tas keistas, o taip gerai man pažįstamas jausmas, kad vėl esu čia. Ir su kiekviena akimirka jis augo, darėsi vis aštresnis, tarsi šliauždamas iš namo kerčių, vis sunkiau išveriamas. Gal ir Pavelas tai pajuto, nes pamačiau jo veidelyje rukšnotą miną, kokiai paprastai atsirasdavo, kai ruoš-davosi pravirkti. Tačiau klimpau toliau: – Kur turėtume toliau važiuoti? Dėdės atvažiuome aplankyti.

– Manęs? – lyg nusistebėjo, lyg tarsi nepatikėjo. Pažvelgė į langą, pažvelgė į viryklę, į neklotą lovą, į palubėje kabančią lipnią gaudyklę, juodą nuo musių, atrodė net keista, kad dar viena kažkaip sutilpo, nes kaip tik įkyriausiai zyzė. Reikėtų ją nukabinti, – tarė dėdė. – Nebeturi kur lipti. Tik nelabai yra kada nueiti į krautuvę. – Dar ilgai taip klaidžiojo po stubą, vengdamas pažvelgti į mus.

– Pavelekas norėjo būtinai su dėde susipažinti, – pasakiau. – Ar ne, Pavelekai? Na, ir pažaišti su šuniuku, su katinėliu, pama-tyti vištukes, paršiukus.

– Neturiu, Piotrušiau, dabar nei šuns, nei katės, vištų, kiaulių irgi nelaikau. Būčiau žinojęs, kad atvažiuosite... – pasakė kone kaltai.

– Atvežėme dėdei kai ką, – pasakiau, norėdamas išsklaidyti nejaukumą, ir išėmiau iš portfelio nedidelį ryšulį, suvyniotą į raštuotą popierių, surištą kryžmai spalvotu kaspinėliu.

– Kas tai? – paklausė aiškiai nusigandęs.

– Dovana, – pasakiau.

– Dovana? – iškošė, tarsi perlauždamas žodį pusiau, lyg norė-damas pažvelgti į jo vidų ir pamatyti, ką tas žodis reiškia. – Do-vana, dovana, – pakartojo nepatikliai.

– Elektrinė skutimosi mašinėlė, – paaiškinau, kai jis neryžtingai ėmė iš manęs ryšulėlį. „Philips“. Užsienietiška. Ir Pavelekas turi kai ką dėdei, – išėmiau iš portfelio dar vieną ryšulėlį. – Duok dėdei, Pavelekai. Losjonas po skutimosi, odekolonas, kremas.

Paglostė nepatenkintam Pavelui galvą, tada padėjo abu ryšulius ant stalo ir žvelgdamas į juos, dvejodamas ar nuogaštaudamas, kad gal tai vis dėlto ne jam, pasakė:

– Nereikėjo, Piotrušiau. – Tačiau jo veidas pamažu nusišvietė ir iš po neskustų šerių ir senatvės suspindo nepatikliai besišypsančio vaiko akys. Gal šitaip jis šypsojosi, kai ir jam buvo penkeri, pamaniau, nes tose akyse suribėjo kažkokia šviesi liepsnelė. Nejau turėjo net šitaip toli atgal sugrįžti į savo gyvenimą, kad įstengtų nusišypsoti?

– Man, oho. Dovana. Pinigų išsileidai. Ir nuo Paveleko, oho. Nežinau, nė ką pasakyti. Man tai, Piotrušiau, daug nereikia. Elektrinė mašinėlė, oho. O pas mane nė elektros nėra. Išjungė žiemą, kad nesumokėjau. Reikės nueiti sumokėti. Visą gyvenimą skustuvu skutausi. O dabar tai retai kada. Į bažnyčią retsykais. Va, matai, jau dvi savaites suvirš nesiskuteęs, – perbraukė ranka per barzdą, tačiau lyg ne per savo veidą. – Darbo dabar nor persiplėšk. Bet būčiau žinojęs, kad atvažiuosite, tai būčiau į kirpyklą nuėjęs. Žinai, dabar vėlek pas mus kaime yra kirpykla. Šeštadienį tai nosies neįkištum, toks apgulimas. Anas kirpėjas, kur per karą, tai karas baigėsi ir išvažiavo. Ne taip iš sykio, bet netrukus. Jo pati irgi kartais kirpdavo, daugiausia vaikus. O, kaip Pavelekas ir kiek vyresnius. Turėjo kantrybės su jais. Tie verkdamo nesyk, sakau tau. O baisiausia, kai jiems mašinėlė per galvą bružindavo. O kad ir šukomis ar žirkklėmis, tai vaikams irgi menkas malonumas. – Klaidžiojo užuolankomis po žodžius, vis

labiau suglumęs, laikydamas žvilgsnį įsmeigtą į stalą priešais save. Staiga pakėlė galvą, o akys kone nušvito iš laimės: – O pameni Kručeką? – Ir net balsas jo pasikeitė, pasidarė skaidresnis, tarsi paveiktas paties vardo, Kručekas.

– Kručeką? – tenorėjau patvirtinti, tačiau mane tuoj užplūdo lyg gailėstis, lyg kaltės jausmas, ir gal todėl dėdė suprato, kad nepamenu, nes kone užsipuolė mane įsiseidęs:

– Neprisimeni? Kaipgi taip? Karves su tavim ganė. Ėsti jam visada nešdavai. Eidavote prie upės ir visur. Neprisimeni, kaip nuo vaikėzų tave gindavo? Ir niekam neleisdavo tavęs paliesti. Dantimis tuojau įkibdavo į šlaunį arba sėdynę. Su Paveleku garantuotai irgi būtų susidraugavęs. Koks tai buvo šuo. Kito jau tokio nebus. O, matai, viskas taip kažkaip. Ar tai dėl to karo, ar savaime šitaip. Šuo, o viskas apsivertė. Buvo vienaip, pasidarė kitaip. O gal toliau vietoje stovi ir sukasi ratu. O tu nežinai, žmogus, ar vidury esi, ar krašte, ar gal ant kopėčių, ir nesinori tau nė tų dviejų pakopų žemyn nulipti nei aukščiau užkopti. Norėjau paimti kokį šunį. Kalės kaime šuniavo, ėjau pažiūrėti, bet nė vienas nepatraukė. Paimsi mažą šunytį, o paskui užaugo tau bala žino kas. Gal koks parazitas, ką žinai? Kartais, pasakyčiau tau, rodos, girdžiu Kručeką, o dažniausiai naktį. Ten loja, čia loja. Prabundu, kad mažne ant vagies. Išeinu kieman, šaukiu, paimk, Kručekai, paimk! Dažnai net į sodą tas jo lojimas mane atgena. Bet ir sodas koks ten šiandien. Šeivamedžių visur prižėlęs. Arba kaukia. Na, manau sau, metas, matyt, mirtie. Nes taip mudu buvome susitarę, kad užkauks. O kartais girdžiu, braižosi į duris, atidarau, o tas iškart po stalu, o, ir guli čia, po stalu. Kažkas išmušė jam akį, pameni? Kiek aš ieškojau, kiek sukau galvą, kieno tai darbas? Rasi, kaimas, ne miestas, o lyg adatos šieno vėžime ieškotum. Užsispyriau, kad rasiu, nors reikėtų troba po

trobos aukštyn kojomis apversti. Kišenius žmonėms iškraustyti. Nes kaip gyventi, Piotrušiau. Gal tokiam galvažudžiui kasdien spaudi ranką arba padėk Dieve sakote vienas kitam. Gal arklį jam paskolinai, o jis tave ant degtinės pavadino. Susitinki jį ir gal klausi, kaip užsilaikęs, Janai, Stanislavai, Marcinai, Lukašai? O jis tavęs klausia, kaip užsilaikęs, Vladislavai? Žiūrėte į tą patį dangų, tam pačiam lietuje lydotės. Gal iš tų pačių šaknų imatės. Iš to paties grūdo. Ir nė nenumanai, kad tave apgaudinėja. Surasiu jį, surasiu. Dar man tik truputis kapų liko, ir kuris nors man pasakys. Manai, kad gal kuoktelėjau? Nekuoktelėjau, Piotrušiau. Kaime irgi taip apie mane galvoja. Bet aš nekuoktelėjau. Kapai yra išmintingiausia knyga. Nesužinosi tiek iš gyvųjų, kiek sužinosi iš mirusiųjų. Pereik per kaimą, ką sužinosi? O, saujuje viską sutalpintum. O pasikalbėk su kapais. Regis, gyveno, mirė, duok, Dieve, jo sielai ramybę. O kiekvienas kapas yra tos knygos puslapis ir tie puslapiai patys prieš tave atsiverčia. Reikia tik mokėti jų kalbą. Sakau tau, Piotrušiau, kapai turi savo kalbą, kaip ją turi šunys, katės, arkliai, medžiai, žemė, namai. Manai, kad šitas stalas nekalba? Reikėjo tik visą gyvenimą prie jo valgyti. Ir ne kokius gardumynus, o tai, kas yra ir ko nėra, žirniene, mutinį ar sausą duoną, o yra mėsos, tai mėsa. Kadaisė, pameni, sekmadieniais visada būdavo gaidys, sultinys, kukuliai. Sakau tau, kapai žino daugiausia. Ten jau taip nėra, kad nuslėpsi viena, o pasakysi ką kita, pakeisi ką nors, iškraipysi, primesi, išmesi. Tik čionai žmogus turi dvejoją, trejoją kalbą, vienokią sau, kitokią kitiems ir dar kitokią Dievui.

Klausiausi jo vis labiau beginklis, skęsdamas tuose jo žodžiuose ir nerasdamas jokio išsigelbėjimo iš jų, netgi tarsi leidau, kad jie mane įtrauktų. Vienintelė viltis buvo Pavelas, kad gal ims zirzti, važiuojame jau, tėveli, važiuojame jau, tėveli, nagi, va-

žiuojam. Tuomet galėčiau bent jau pasakyti, nes tai būtų vieninteliai derami žodžiai, vieninteliai, galintys pasipriešinti dėdės Vladeko žodžiams:

– Metas jau mums, dėde. Atvažiuosime dar kada, tai pasišnekėsime.

Tačiau lyg nelaimėi kūrenosi viryklės krosnis, kai įėjome, ir ta ugnis pakrerėjo Pavelą, nukreipdama jo dėmesį nuo mūsų, nuo stubos, o tikriausiai ir nuo viso pasaulio. Vaikas tik paklausė dėdės Vladeko, ar galys atsidaryti dureles, o dėdė leido kone apsidžiaugęs, tarsi būtų gavęs nelauktą progą atlyginti Pavelui už tai, kad nuvylė jį, kad neturi šuns, katino, vištukių, paršiukų. O dar atsisakėme ir jo žirnienės, ir jo pieno.

– Aišku, atsidaryk, vaikeli. Ana malkos. Įdėk sau. Kūrenk į sveikatą. Jei pritrūktų, tai tuoj už sienos prie stubos yra pilna priskaldyta malkų. Pasakyk, ir atnešiu tau.

Net guviai pakilo ir pats įdėjo kelias pliauskas į ugnį. O kai Pavelas, atsitūpęs prie viryklės, žiūrėjo sustingusia iš nuostabos marmūzėle į praviras dureles, pridūrė kone su užuojauta:

– Vaikas tikros ugnies nematęs. Tai kaip jūs ten, tuose miestuose, gyvenate? O saulę ar nors matote? Ar tik lempos jums žiba ištisai? Neonai, taip turbūt dabar vadina?

Taigi tuo tarpu negalėjau kliautis Pavelu. Juolab kad įdėjus malkų liepsna vėl atgijo ir visiškai prikaustė jo dėmesį. Žiūrėjo į ugnį su didėjančia įtampa. O kai palyginti dar rami ugnis ėmė traškėti, užti, tarsi jau nebeišsistektų ugniakure, šuktelėjo iš susižavėjimo, bylojančio galbūt, kad štai tik dabar jis nejučiomis patiria savo atėjimą į pasaulį, nes tame jo susižavėjime išgirdau ir kažkokį vos pagaunamą išgaščio toną.

– Tėveli, pažiūrėk! Tėveli, pažiūrėk! – Ir pašokęs nuo tūpčių ėmė tempti mane už rankos prie tos ugnies. – Pažiūrėk, tėveli!

– Matau ir iš čia, sūneli.

– Bet pažiūrėk, ateik!

– Gera viryklė, – tarė dėdė. – Sakau tau, traukia. Ir dar nė sykio netaisyta. O užverda akyse. Malkos net šlapios dega. O, per lietų atnešu, ir dega kaip dabar.

Tuo tarpu Pavelas, patempęs lūpą, kad nepavyko prisikviesti manęs pasidalyti savo susižavėjimu, vėl atsitūpė prie viryklės.

– Sėskis ant suoliuko, o, še suoliuką, nes kojos tau nutirps, – pasakė dėdė Vladekas.

Tačiau vaikas negirdėjo, vis negalėdamas atplėšti akių nuo tos ugnies. Nepajudėjo ir kai aš pasakiau:

– Girdi, ką pasakė dėdė? Bus tau patogiau.

Spoksojo tik į tą ugnį, vis pakišdamas malkų, ir neleido liepsnai nė akimircai nusilpti, suglebti, jam ji turėjo užti, traškėti. Visiškai nebekreipė į mus dėmesio. Tai buvo kažkas daugiau nei tik vaiko sotinimasis kažkuo iki šiol nežinomu, kažkas daugiau nei nuolankumas prieš ugnį, kurį jaučiame tarsi miglotą priešistorinį atgarsį. Gal ta ugnis jam kuždėjo, koks bus jo paties gyvenimas? Gal ta ugnis jam ką nors žadėjo? O gal jis nebeįstengė atsispirti tam jį iš pradžių apėmusiam susižavėjimui, kuris augo jame, užvaldė jį. Jis pasislinko arčiau durelių, paskui dar arčiau. O vienu momentu pažvelgė į mane, ir jo akyse šmėstelėjo baimė. Pespėjau:

– Nelįsk taip arti ugnies, Pavelekai. Ugnis pavojinga.

Matyt, ir dėdė Vladekas sunerimo, nors sunku jam buvo atiplėšti nuo savo žodžių, nes žvilgtelėjęs Pavelo pusėn, tartum sugundytas šokančios liepsnos traškesio, prabilo:

– Na, ir pasakyk, Piotrušiau, kaip čia yra, ugnis gyvybė, ugnis mirtis. Ir mažne taip su viskuo.

Norėjau ką nors pasakyti, tegul ir ką visiškai nereikšmingo,

ir ne todėl, kad derėjo ką nors pasakyti, bet pamaniau, kad gal pagaliau tai būsianti patogi proga be skrupulų atsisveikinti, tai mums jau metas, dėde. Nes vis sunkiau darėsi išverti tą tirštėjančią užgultį. Tačiau man dar nespėjus ką pasakyti ar bent sutikti su juo, kad taip tatau yra, jis jau sugrižo prie ankstesnių žodžių:

– Taigi va, matai, šitaip ir gyvenu, nei gyvas, nei miręs. Bet surasiu jį, surasiu. Pasakysiu tau, kad tik šitai mane ir laiko. Kantresnis dabar pasidariau. Labiau protu ieškau.

Neturėjau kitos išeities, kaip tik klausytis jo toliau, skęsdamas vis tuose pačiuose žodžiuose, vis stumiamas į tą jo karščiuojančią atmintį apie Kručeką ir reikalaujančią aukos iš mano atminties, tarsi negalėtų niekada pasibaigti tai, kas kadaise prasidėjo, kas įgijo amžiną teisę egzistuoti, tarsi neužmarštis būtų sąžinės erdvė, o mirimas tik perėjimas iš laiko į erdvę.

Vis aiškiau jaučiau, kad iš tų jo žodžių neva apie Kručeką, neva apie išmuštą Kručeko akį ima ryškėti kažkokia nuoskauda man. Nebuvo galima to išskaityti taip tiesiogiai, tai buvo tarsi sudėliota iš atskirų raidžių, skaptuojamų nudirbta, nepratusia prie raidžių ranka, slėpėsi po žodžių luoba, žodžių viduriuose, žodžių kančioje ir neapykantoje. Ta nuoskauda sunkėsi beveik taip nepastebimai kaip žemė pro ryto aušrą. O Kručekas tebuvo tos nuoskaudos kaukė. Galbūt tai buvo nuoskauda, kad baigėsi jau mano vaikystė, kurioje dėdė Vladekas toliau tebegyveno. Mane galėjo pakeisti Pavelas, tačiau Pavelas štai dabar atranda ugnį, be to, jis nepažinojo Kručeko.

Taigi sėdėjome lyg ir vienas prieš kitą, prie to paties stalo, toj pačioj stuboj, tame pačiame kaime, tačiau skirtinguose, be galo tolimuose vienas nuo kito laikuose. Bet galbūt jis ir siekė, kad tie laikai vėl suartėtų į vieną.